

IN  
CANTICUM CANTICORUM

PROLEGOMENA.

Hebraice liber hic inscribitur שיר השירים *scir-  
hassirin*, id est *Canticum canticorum*, sive carmen  
carminum. Carmina enim suam habent metri har-  
moniam et quasi concentum, ideoque et voce mo-  
dulata concini solebant, ut suavius in aures men-  
tesque audientium influerent. Unde S. Dionysius,  
*Ecles. Hierar.* cap. III, Canticum canticorum vocat  
*dulcia carmina divinarum amorum*. Nam, ut ait  
Eusebius, lib. XII *De Præpar.* cap. XIII, ex Platone  
lib. VI *De Republ.*, carminibus et canticis suaviter  
instillandus est pueris Dei et virtutis amor; cau-  
sam addit, dicens: « Ut igitur pueri animus legem  
ita sequatur, ut una cum ea gaudeat atque doleat,  
odas perdiscant, crebroque cantitent, quibus lau-  
des atque vituperationes earum rerum continean-  
tur, quas lex laudat atque vituperat. Quoniam  
enim teneriores anni rationem virtutis non susci-  
piunt, laude atque cantu præparantur. Jure igitur  
apud nos prophetarum ode addiscuntur a pueris. »  
Hinc et David ignita sua de Deo et virtute  
dogmata carmine, puta odis Psalmorum conscrip-  
psit, ut subdit Eusebius. Patrem ergo Davidem hic  
imitatur filius Salomon. Quocirca in Bibliis ara-  
bicis titulus hujus libri est: *Carmen carminum, et  
est laus laudum Salomonis sapientis*, hoc est, cujus  
proprius auctor est Salomon mortalium sapientis-  
simus. In Syriacis vero hic est titulus: *Sapientia  
sapientiarum, ipsius Salomonis liber*, qui vocatur  
hebraice *scir hassirin*, id est *hymnus hymnorum*,  
sive *Canticum canticorum*.

Porro Canticum canticorum hebraice idem est  
quod canticum præstantissimum et suavissimum,  
sicut Sanctum sanctorum idem est quod templum  
sanctissimum. Hoc enim canticum longe superat,  
non tantum omnia cantica et carmina Moysis,  
Deborahæ, Annæ, Ezechielæ et Isaiæ, ut explicat Ori-  
genes, sed et ipsius Salomonis: ipse enim com-  
posuit carmina quinque et mille, III *Reg.* IV, 32.  
Unde Chaldaeus vertit, *decem cantica dicta fuerunt  
in saeculo isto, et Canticum hoc laudabilis est omni-  
bus istis. Primum canticum fuit Adæ, secundum  
Moysis, tertium filiorum Israel, quartum Moysis,  
quintum Josue, etc.*

Addit Eusebius Cesariensis, cujus verba recitat et  
hic Cosmas Hortolanus, hoc Canticum dici canti-  
corum, quia canit rem præstantissimam et duleis-  
simam, eamque velut propheta et vates canendo  
predicit, nimirum Verbi incarnationem, « ac per  
eam Ecclesie cum ipso desponsationem. » Audi  
Eusebium: « Sicut Agnum demonstrante Joanne,  
velut Joannis gratia sunt lex et propheta: sic etiam  
quæ in Canticum canticorum significantur, finis  
sunt omnium quæ in divina Scriptura significan-  
tur; ac sicut secundum legem erant Sancta, et  
post Sancta sanctorum nullus præterea erat lo-  
cus: sic et præter Cantica canticorum, nullam  
libet expectare anteriorem aut recentiorem pro-  
missionem. »

Eadem pene ad verbum habet S. Athanasius in  
*Synopsi*, unde ea deprompsit Eusebius. Porro hæc  
Verbi cum carne nostra desponsatio fuit benefi-  
ciorum miraculum et prodigium seculorum om-  
nium maximum. Illo enim homo Deo, terra celo,  
caro Verbo associata est artificiosa hypostatice  
unionis vinculo, quo fit ut homo sit Deus, et Deus  
homo. Adam enim audiens a serpente: « Eritis  
sicut dii, » appellerat æqualitatem Dei, sed sus-  
perbe nimis et perperam. Christus ergo, ut hunc  
hominis excellentiæ appetitum corrigendo exple-  
ret, immense se dimisit et exinanivit: « In simi-  
litudinem hominum factus, et habitu inventus ut  
nomo, » *Philip.* II, ut hominem exaltaret, ac fa-  
ceret Deum. « Christus factus est homo, ut homo  
fieret Deus, » ait S. Augustinus.

Antequam textum aggrediar, quatuor ex more  
præmittenda sunt: *primum*, de libri auctoritate  
et auctore; *secundum*, de operis argumento; *ter-  
tium*, de modo et stylo; *quartum*, de ejus parti-  
tione et partibus.

CAPUT PRIMUM.

CANTICI AUCTORITAS ET AUCTOR.

Philastrius, lib. *De Hæresib.* cap. CXXXII, et Ja-  
cobus Christopolitanus, *Prefat. in Cant.*, scribunt  
judeos et hæreticos nonnullos asserere hoc Can-  
ticum hæreticum.



Item non esse Scripturam canonicam, nec scriptum esse spiritum Dei, sed cupidinis, eo quod canat amores Salomonis et uxoris ejus, puta filie Pharaonis, ideoque profanum esse et carnale. Unde in eo nunquam nominari Deum. Id sensit illic Theodorus Mopsuestanus, et nunc anabaptistæ. Idem Castaboni tribuit Beza Prefatione in *Josue*.

Verum errant, quia multa sunt in Canticis, quæ non reginam Salomonis uxorem, sed rusticanam pastoris conjugem indicant. Unde illud cap. 1: « Vineam meam non custodivi; » et: « Abi post vestigia gregum tuorum, et pascas hædos tuos; » et illud cap. v: « Invenerunt me custodes, qui circumvenit civitatem, percusserunt me et vulneraverunt me. » Quis enim ausus fuisset reginam vulnerare? Multaque talia passim occurrunt.

Imo Spiritus Sanctus, ut ostendat se hoc Canticum pro sponsam nullam certam feminam intelligere, nunc eam ut rusticam, nunc ut filiam principis inducat, ut *Cent. vii*: « Quam pulchri sunt gressus tui in calcamentis, filia principis! » Nunc eam sponsam vocat, nunc sororem.

Denique, ut ostendat sponsam hanc esse spirituales, non corporales, ei dat epitheta, quæ corporalem dedecorent, spirituales vero decorant et ornant, ut quod dat ei caput instar carmeli, nasum instar turris, oculos instar piscine, dentes instar gregum. *vium* detonsarum; denique quod eam dicit totum esse nigram, sicut tabernacula Cedar. Quare certum est sponsam hic non aliam esse posse quam Ecclesiam, et sponsum Christum, ejusque spirituales nuptias hic cani.

De fide ergo est hunc librum esse canonicam Scripturam, spiritum non cupidinis, sed charitatis a Deo didicim: unde hic liber, tam ab hebreis quam a christianis semper habitus fuit canonicus, ut patet ex Concilio Florentino, Tridentino, Carthageniensi III et cæteris, qui catalogum librorum canonicorum texerunt.

Auctor est Salomon; unde hebraice titulus libri est: *Canticum canticorum, quod est Salomonis*, qui occasione nuptiarum cum filia Pharaonis scripsit hoc Canticum; quare ad eam grammaticè alludit, ut eam vocat filiam principis, et cum ait cap. 1, 9: « Equitavi meo in curribus Pharaonis assimilavi te. » Hinc et a Salomone vocatur *Salamitis, q. d. Salomoniam*, sive Salomonis exor; Salomonem enim grammaticè sensu hic intelligi patet ex illo cap. iii, vers. 7: « En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt; » et vers. 9: « Ferulum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani; » et vers. 11: « Egredimini et videte, filie Sion, regem Salomonem in diademate, » etc.

Quocirca Honorius Augustodunensis ait sensum litteralem esse de filia Pharaonis, allegoricum de Ecclesia, ubi per sensum litteralem intelligit grammaticè, per allegoricum vero figuratum et metaphorice, qui tamen in parabolis est literalis. Abi per sponsam intelligunt reginam Saba, quæ venit ad Salomonem, ut audiret ejus sapientiam,

de qua Æthiopes narrant ipsam concepsisse ex Salomone filium, qui factus sit rex Abyssionum; unde eorum rex, puta Preto Joannes, etiam nunc se scribit filium Salomonis. Verum ad litteram genuino sensu, ut patebit ex sequent., per sponsam neutra harum, vel aliarum feminarum, sed ipsa Ecclesia intelligitur. Ex dictis colligi videtur quod Salomon hoc Canticum scripserit non; diu post nuptias suas cum filia Pharaonis, quando donatus a Deo sapientia celesti, caste et pie Deum colebat. Unde ab eo vocatus est *Ididia*, id est *amabilis Domino*, II Regum xii, 25; licet belrio, Hortulanus, Bacchiarus et alii hanc librum scriptum velint a Salomone post lapsum, eumque ut signum penitentiae ipsius assignent; sed ante lapsum scriptum esse docent Guidacerius, Almonacircus, Soto Major, Dionysius Carthusianus, Gislerius, Salmeron et Bellarminus, lib. I De Verbo Dei, cap. v, et alii.

Porro Septuaginta Complutenses et Regii homo <sup>Corsica</sup> libro dant titulum: *Canticum canticorum, quod est Salomonis*, in dativo, scilicet vero Salomonis, puta Christo Domino dedicatum, ait Christopholanus, quodque Salomonis, id est pacifico et passionibus vacuo congruit; hic enim omnes affectus, totumque amorem transtulit in Deum, ait Philo Carpathius. Vaticani habent: *Canticum canticorum, quod est Salomonis*, id est Salomonis; videtur enim Septuaginta in Salomone ponere ut indeclinabile, quod proinde ejusvis potest esse casus. Unde Origenes: « *Te Salomon*, inquit, *vel Salomon*, ostendit hoc opus tantum esse Salomonis. » Hebræi enim, ut Græci, sepe dativo utuntur pro genitivo, præsertim cum rem alicui propriam esse significant; unde dicunt: *Villa*, quæ est tui, id est quæ est mea; *liber*, qui est illi, id est qui est illius: sic in titulis Psalmorum, pro *Psalmis Davidis* Septuaginta vertunt *ἑμοῦ*, id est *Davidis*, in dativo, quia Davidi inspirati et dictati sunt Psalmi a Deo, quæ ac Canticum Salomonis. Hinc et arabice hic liber inscribitur: *Carmen carnicum, sive laus laudum Salomonis sapientis*, hoc est, cuius unicuique auctor est Salomon; Arabes enim dativo personæ utuntur, cum significant rem alicui esse propriam et peculiarem.

## CAPUT SECUNDUM.

## ARGUMENTUM.

Salomon in *Proverbiis* fideles quoslibet docet legem Dei et communia virtutis dogmata. In *Ecclesiaste* eisdem mundi vilesque vanitatem demonstrat. In *Cantico* a vanitate avulsus, totos ad veritatem, Deique amorem traducere satagit. In *Proverbiis* ergo instruit incipientes, in *Ecclesiaste* proficients, in *Cantico* perfectos. Unde S. Hieronymus in *Prologo galatæ* (qui quasi galæa Bilbilis præfigitur, trium librorum Salomonis, puta *Proverborum*, *Ecclesiaste*, et *Cantici canticorum* hoc dat argumentum: « Salomon pacificus et amabilis

Domino moris corrigit in *Proverbiis*; naturam docet in *Ecclesiaste*; Ecclesiam jungit et Christum in *Cantico*, satutarumque nuptiarum dulces canit epithalamium. *Epithalamium* est carmen super thalamo, ait Cassiodorus, Beda et Haymo. Prior id scripsit Origenes, et post eum S. Gregorius Nysenus et tres Patres anonymi apud Theodoretum. Quocirca Anselmus: « Salomon, ait, in *Proverbiis* est ethicus, quia tractat de moribus; in *Ecclesiaste* physicus, quia agit de natura; in *Cantico* theologus, quia divinis incumbit. » Vide dicta in *Prologo* Proverbiium et Ecclesiaste; nimirum prudentissime Deus, ut ostenderet immensam suam in homines charitatem, quamque ardenti amore Christus homo factus Ecclesiam sibi copulaverit, voluit a Salomone 4013 (tot enim anni fluxere a primo anno regni Salomonis usque ad annum quo natus est Christus) annis ante cani hoc carmen Christi nuptiale. Igitur Salomon, quasi typus et parens Christi, ejus per incarnationem cum Ecclesia fidelium desponsationem hoc epithalamio, id est nuptiali Cantico, sive carmine describit, in quo proinde Christi prædicationem, passionem, mortem, resurrectionem, ascensionem, missionem Spiritus Sancti, prædicationem apostolorum et gentium conversionem, Ecclesia foundationem, propagationem et perfectionem, ac præsertim reciprocos Christi et Ecclesie spirituales amores graphicè depingit. Ita Patres et doctores græci et latini unanimi consensu, qui et veteres hebræi, ac thaludistæ ad litteram intellexerunt hoc Canticum de Messia, sive de Christo et Ecclesia, teste Isidoro Clario hic. Quare temerarium est hoc negare, atque alium sponsum aliamque sponsam hic fingere.

Ubi nota, Christus in incarnatione quasi duplex inquit conubium: *primum* physicum cum humanitate sua, quam physice et realiter sibi univit; *secundum* ethicum cum Ecclesia, totaque natura humana, quam sibi per humanitatem a se assumptam conjunxit; posterius sequitur ex primo. Quia enim Christus humanitatem suam sibi copulavit, et quasi despondit, hinc in ea et per eam totam pariter naturam humanam et Ecclesiam sibi despondit. Ideo enim humanitatem assumpsit, ut per eam omnes homines et fideles quasi membra sibi copularet et adstringeret, ut ille quocorum esset caput et princeps; caput, inquam, *homogeneous*, ejusdem cum hominibus generis et nature. In priori conjugio sponsum est Christus, sponsa est humanitas a Christo assumpta, cui proinde primo et proprie adaptari possunt quasi omnia que in Canticò de sponsa dicuntur; in posteriori sponsum est Christus, sponsa est Ecclesia; posterius prioris est finis et terminus: finis enim incarnationis Verbi ex Dei dignatione fuit institutio et sanctificatio Ecclesie; quare in institutione Ecclesie includitur et præsupponitur Verbi incarnatio, velut in fine medium, et quasi in effectu causa. Quapropter sensu primo, quem de Chris-

sto et Ecclesia singulis versiculis assignabo, intelligendum lectori relinquo, eumdem Christo et humanitati ab eo assumptæ, mutato nomine, essa adaptandum, uti subinde suis 1 yis, disertis verbis declarabo, præsentim cap. 4, vers. 1. Porro prius conjugium longe nobilior est secundo; hinc et prior sponsa longe nobilior est posteriori. Humanitas enim Christi longe dignior, pulchrior et sanctior est tota Ecclesia, quia omni virtute, gratia et gloria longe excellit omnes homines et angelos etiam conjunctos et simul sumptos; quia ipsa hypostaticè unita est Verbo, ac per se primo Deum attingit, ab eoque omnes dotes, virtutes et gratias haurit, que Verbum decant, et quas humanitatem Verbo hypostaticè unitam habere par est et congruum. Quocirca quæcumque hic dicuntur tam primo sensu de sponsa Ecclesia, quam secundo de sponsa anima, ac tertio de sponsa Deipara, præ omnibus attribue humanitati Christi: ipsa enim uti est caput Ecclesie, ita est et caput omnium animarum sanctarum, ipsiusque Deiparæ; quamobrem ipsa prima est sponsa Verbi, que animas sanctas ac Deiparam sponsas efficit, Deoque despondet. Hæc de causa humanitas Christi sponsa prima est, si cum Verbo quasi sponsa comparatur; sin autem cum Ecclesia, anima sancta et Deipara confertur, jam ipsa non tam sponsa est quam sponsus. Christus enim non tantum quia Deus, sed et quia homo Ecclesiam, animas ac Deiparam sibi uti quos despondet, ut docet Apostolus *Ephes. iv, 30*, et II *Corinth. xi, 2*: « Despondit, inquit, in vos uno viro virginem castam exhibere Christo. » Ita docent Cassiodorus, Origenes, Theodoretus, Beda, Nysenus, Philo Carpathius, Apollonius, Rupertus, S. Bernardus, et alii passim in hoc libro, sed præsertim cap. vi, 8, ad ille: « Una est columba mea, perfecta mea, » etc.

*Prima* ergo Christi sponsa est ejus sacratissima humanitas, *secunda* est Ecclesia, *tertia* est Deipara, *quarta* est anima sancta. Causam dat hoc loco Theodoretus, dum ait: « Hoc est bonorum caput, divinæ benignitatis summa, ineffabilis bonitas, inmeridibilibus misericordia, immensa clementia, inenarrabilis charitas, quod auctor ipse, et effector, et procreator, et Dominus, et Deus, et princeps, atque idem semper lumen hoc animal mortale et corruptibile, et ingratum, et infidele, a morte et servitute diabolica eripuit, quæ ata libertatem largitus sit, ut non solum nos liberos constituerit, sed in filios adoptavit; neque solum tribuerit adoptionis munus, verum etiam sponsam et vocavit et fecerit, eodemque numero sponsam habuerit, atque innumerabilia dona sponsalia dederit, et C'hibile, et thalamum adornavit, et nudam induerit, et denique factus ipse sit sponsus et amicus, et panis, et potus, et vita, et ostium, et vita, et lux, et resurrectio. »

Porro, quia singuli fideles et maxime justi sunt membra Christi et Ecclesie, hinc de his singulis

Prima  
sponsa  
Verbi est  
humanitas  
ab eo  
despondit.

Arripit  
autem  
et repulsa  
lamina  
quædam  
Ecclesie  
est.



Canticum accipi potest in sensu non tam mystico quam litterali, sed inadeguato et partiali. Unde de anima iusti ad litteram Canticum explicat S. Justus Orgelitanus, Joannes a Jesu Maria Carmelitanus et alii, imo Bellarminus censet hoc epithalamium non tam esse Christi et Ecclesie, quam Christi et anime sancte, praesertim eminentis et perfectae; haec enim habet sodales quae crebro hinc induuntur, cum Ecclesia non habeat sodales, sed subditas et filias.

Rursum, hoc Canticum apte congruit Christo et Beate Virgini, tum quia ipsa inter justos eminet, sicut luna inter stellas; tum quia Verbi incarnatio, et per consequens desponsatio Ecclesiae in ipsa et per ipsam perfecta est; tum quia caro Christi assumpta a Verbo fuit caro B. Virginis. quare, cum carnem sibi despondit Christus, quasi B. Virginem sibi despondit. Unde de B. Virgine totum hoc Canticum explicant Rupertus, Guilielmus, Barvus, Honorius Augustodunensis, Hailgrinus, Cardinalis Alanus, Insulanus Placidus, Nigidius, et Joannes Pius Cartusianus.

Jam vero per Ecclesiam cum Theodoro, Apollonio. Beda et aliis hic accipe cost. — fidelium credentium in Christum, tum ex Gentibus, tum ex Hebraeis congregatorum, quae copit ab Abel et Adam, propagata est per Abraham, formata per Moysen, ac perfecta est per Christum. Omnes enim veteres patriarchae et sancti, qui in lege tam naturae quam Moisaica Deo sancte servierunt, crediderunt in Christum venturum, ac per hanc fidem iustificati et salvati sunt: quare pertinent ad Ecclesiam Christi, ut alibi ostendi ex S. Augustino. Hinc patet perperam nonnullos Canticum hoc arcare ad christianos natos post Christum; alios ad Iudaeos natos ante Christum, uti Chaldaeus, R. Salomon et Aben-Ezra illud arcant ad Synagogam, quasi hic describatur desponsatio Synagogae cum Christo, quae facta est per Moysen; sed eis venia danda, quia, cum sint Iudaei, judaizant.

Igitur hoc Canticum revesentur amores, gratiae et beneficia a Deo per Christum in Ecclesia collata, a primo iusto Abel non tantum usque ad Christum resurrectionem, et volunt Cassiodorus, Angelomus, Beda, Hailgrinus, Alcuinus et D. Thomas, sed usque ad finem mundi, quando Ecclesia triumphans Christo in caelesti gloria copulabitur, habitur et regnabit in omnem aeternitatem. Ita Theodoretus, Apollonius et alii.

Totus ergo hic liber spirat amores divinos, adeo ut amor ipse hic loqui videatur, nimirum in Salomone Deus, et Spiritus Sanctus. qui vera est charitas, loquitur. Unde S. Augustinus in *Speculo* asserit, Canticum non esse aliud quam carmen amoris et jubilium charitatis: « Sed de illo (*Cantico*), inquit, in hoc opus quia transferre possumus, cum totus amor: sanctos Christi et Ecclesiae figurata locutione commendat, et prophetica pronuntiat altitudine: nisi quod in eo, quamvis

sit ad intelligendum difficillimus; possumus tamen facile advertere quantum sit divina illa et divinitus infinita charitas appetenda, quamque pendenda, quandoquidem ibi non semel dicitur, sed alio atque alio loco, iterum ac tertio repetitur: Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capreas cervosque camporum, non suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Adjuro vos, filiae Jerusalem, in virtutibus et viribus agri, si levaveritis charitatem quoadusque velit. Ecclesia quippe, in qua utique sumus, his verbis exhortatur filias suas, hoc est, seipsam in plurimis constitutam. Ipsa est ager Dei fructuosissimus, cujus virtutes et vires magna sunt, ad quas amando Christum martyres pervenerunt. » Quocirca Hebraei nulli Canticum hoc legere permittebant ante annum aetatis trigessimum, quae erat aetas sacerdotalis, teste Origene hic, et S. Hieronymo, *Præfat. in Ezech.* Sobrium et temperantem ejus lectorem requirit Origenes, *hom. 1* et duabus, cujus jam passiones deferbuere, avulsaque cogitatio et amor a terrenis desideriis, coelestium cupidini adherescit. Nysenus, *hom. 1*, eos qui lumbos impatibilitate quadam succinxerint, et velerem concupiscentie hominem exiit, novum innocentie induerint. Bestiales enim (ait Richardus Victorinus in *Præfat.*) nobis affectus exuendi sunt, ne ad sacrum hunc montem accedentes bestiae, lapidum grandine obruantur, ut caelesti incendio absumantur. Maxime vero liber hic scriptorem, aequae ac lectorem requirit charitate ferventem, et amore Dei incensum. Quis enim frigidus, vel tepidus, haec amorem incedia sentiat, vel capiat? Vere Origenes, *hom. 1*: « Beatus, inquit, is qui ingreditur Sancta. Beatior, qui ingreditur Sancta sanctorum, etc. Beatus, qui intelligit cantica, et canit ea, sed multo beatior ille qui canit Canticum canticorum. » Addit Gerson, *Præfatione in Canticum*: « Amor, inquit, expositus in Cantico fructio Dei, vel osculatio oris nominatum aptissime, non solum habitualis et tepida, sed actualis, fervens et exstatica, et praecipue seraphica, cujus est immediate ferrin Deum, quamvis ex parte animae concurrat multitudine habitum et influentiarum. Omne praeterea datum optimum, et donum perfectum descendens a Patre innoceum, etc. Quae omnia tanquam virtus univoca (tradente Dionysio) replent et resituunt animam, eamque convertunt ad congregantis Patris unitatem, et Deificam simplicitatem, ubi tunc apex, vel seraphicam ineffabili et ignoto Deo ineffabiliter et ignote conjungitur, ignote quidem, quia indefinita et immense, cum virtus cognoscentis et actus, prout et natura, sint finiti. » Hinc Plato, qui a Moysae et Salomone multa hausit, ideoque ab Eusebio et aliis vocatur Moyses aeternus, « adde et Salomon aeternus, » Cantica haec videtur imitatus in convivio. quod totum est de amore, ubi sic oritur: « Magnus Deus est amor, et apud deos et homines mirabilis; » additque ex Hesiodo: « Post Chaeas haec duo

existisse, tellurem et amorem, » citatque illud Parmenidis:

Ante deos omnes primum concepit amorem.

### CAPUT TERTIUM.

#### MODUS ET STYLUS.

Origenes, S. Gregorius Nazianzenus et ceteri Canticum hoc asserunt esse drama sponsale, sive nuptiale carmen. Unde S. Basilus in illud *Isaiae v*: *Cantabo dilecto meo Canticum dilecti mei*, ait: « Canticum canticorum nuptiale est carmen dramatico opere per textum. » Drama est rei representatio, actus comediarii, sive tragediarum fabula. Totus enim liber continua est metaphora, sive allegoria conscripta stylo comico et bucolico, quem post Salomonem secutus est Theocritus in *Idyllis*, et Virgilius in *Bucolicis*. Inducitur enim hic velut in drama sponse, ut virgo pasces oves, quae pastori suae sortis desponsata, cum casto amore amat, cum eoque per modum dialogi colloquitur, ut fieri solet in comedia et tragedia.

Pastoris autem persona hic praesertim assumitur, tum quia pastorum opus et vita est antiquissima, simplicissima et innocentissima. Unde Abel, Abraham, Isaac, Jacob, Moyses fuerunt pastores ovium, aequae ac Rachel, ceteraque uxores eorum, imo olim reges et principes erant pastores et agricoltae, uti fuit Job, Romulus, Remus, Camillus, praesertim Romani; tum quia pastores representant Christum, qui rure, puta in praesepio bethlehemitico inter pastores natus, primo pastores gregum per angelum ad se evocavit. Denique Christus est pastor pastorum. Unde ipse de se ait: « Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam ponit pro ovibus suis, » *Joan. x*. Quocirca ipse impense amat pastores bonos, qui subditos pascent oratione, verbo et exemplo; hi enim non sibi soli, sed et aliis plurimis prosunt, ac proxime imitantur vitam Christi, atque alios docendo et charitate accendendo, eam in seipsis magis accendunt, sicut ignis ignem accendens, se ipsum magis accendit. Unde Christus ad Petrum: « Petre, inquit, amas me? etc., pasce oves meas, » *Joan. xxi*. Totus ergo hic liber est propheticus, adeoque non est aliud quam continua prophetia de Christo et Ecclesia, ideoque obscura, aenigmatica et symbolica.

Hinc sequitur, sicut in parabolis, metaphoris et allegoriis, sic et in hoc Canticum duplicem quasi esse sensum litteralem: unum *grammaticalem*, quem praesertim fert ipse cortex, ipsaque superficies litterae, puta verba; alterum *realem et profundum*, qui est de rebus per verba metaphorice significatis, ut cum ait S. Joannes, *Apoc. v*: « Vidit leo de tribu Juda. » Leo grammatice significat animal robustum et invictum quod dicitur leo; realiter vero significat Christum, cujus fortitudinem representat leo. Hi duo sensus se habent,

et se mutuo respiciunt, sibi quae subordinantur, uti verborum sonus et sensus, uti cortex et nucleus, uti umbra et corpus, uti superficies et medulla, uti corpus et anima, uti vas et homo unde a nonnullis haec nomen sive vocatur. Vid. Canonem quintum, quem praefixi scripsi. Sic in Canticum hoc, sponsa grammaticae describitur ut virgo pastorifica, sponsus ut pastor; sed realiter per illos intelligitur Ecclesia et Christus: Ecclesia sunt fideles, qui Christo velut sponso per fidem et dilectionem copulantur, sponsi sodales sunt apostoli, virique perfecti, praesertim quia animas Christo lucrantur et despondunt, qualis erat S. Paulus dicens: « Despondi vos uni virgini castam exhibere Christo, » *II Cor. xi*. Sic sponse sunt anime in fide, virtute et amore imperfecte, adeo ut necdum sponse Christi appellari queant, sed socie sponse duntaxat, quasi preparantes se et viam virtutis inchoantes, ut ad nuptias Christi sensim provehantur. Sic Abulensis docte conscripsit Paradoxum emblematicum, sive aenigmata quinque, scilicet: *primum*, « Vas mirabile; » *secundum*, « Leo mansuetus; » *tertium*, « Agnus inseparabilis; » *quartum*, « Serpens innoxius; » *quintum*, « Aquila caelestis, » quorum primum de B. Virgine, cetera quatuor de Christo fuse et erudite explicat.

Porro Salomon in hoc Canticum imitatur Davidem qui, *Psal. xlii* et *xlvii*, simile drama et epithalamium sponsi et sponsae, id est Christi et Ecclesiae conscripsit; uterque ergo fuit sacer vates et poeta. Olim enim *poeta* vocabatur, qui carmina non quaelibet, sed comica, tragica, dramatica fingebat et componebat; a *poeta* enim, id est *facio, fingo*, dicitur *poetria*, id est *factor, factor, effector*; unde illud Horatii, *De Art. II*:

Poetibus atque poetis,  
Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas, etc.  
Ut pictura poesis erit, quae, si propius stes,  
Te capiet magis, et quaedam, si longius absta.

Et Cicero, *De optimo genere orat.*: « Tragicum, comicum, epicum, maelicum, et dithyrambicum poema. » Idem, lib. III *De Orat.*: « Caris coloribus picta poesis. » Et *Tuscul. IV*: « Aanaecronia quidem poesis tota est amatorica. »

### CAPIT QUARTUM.

#### PARTITIO ET PARTES.

Beda Canticum parititur in quadraginta sectiones, sive capita; D. Thomas dividit in tres status Synagogae, puta Israelis sive Iudaeorum, primo credentis Christo in apostolis et primis christianis, qui fuerunt iudei, a cap. 1 usque ad cap. III, vers. 70; inde autem incipere agi de Iudeis excoecatis et persequentibus christianos, usque ad cap. VI, vers. 10; inde usque ad finem libri agi de Iudeis credituris Christo in fine mundi. Tielman-



mus alternis capitibus alterne censet loqui sponsum ad sponsam.

Noster Delrio in tres partes dividit, ut prima agatur de fidelibus incipientibus, secunda de proficientibus, tertia de perfectis. Alii censent hic describi fideles rite actus, contemplativam et mixtam, ac denique celestem.

Georgius Ederas in sua Biblioth. *Economia*, Canticum hoc in decem dramata dividit, quoniam omnia non Ecclesie, sed Synagoga Moysi et Judaeorum attribuit.

Gaspar Sanchez opinatur perturbatum fuisse ordinem; caput enim quintum preponendum esse primo, eo quod sponsa non nisi a sponso evocata sponso dicere queat: « Osculetur me osculo oris sui, » evocari autem eam cap. v. Igitur Canticum hoc censet priscos nuptiarum ritus depingi, ac proinde illud velut drama nuptiale in quinque scenas partitur. *Prima* scena, sponsus, cap. v, sponsum invitat, ambit et evocat. *Secunda*, sponsa evocata sollicitè querit sponsum, cap. vi et cap. i, dicens: « Osculetur me osculo oris sui. » *Tertia*, nuptia celebrantur, cap. ii, sub geniali thalamo de quo ait: « Sub umbra illius. » *Quarta*, sponsa, cap. iii, in sereno, id est mobili et geniali lecto componit, movetque pompam currumque nuptialem in sponsi domum. *Quinta* scena, que est cap. vii, sponsum sinit ad sponsi fores, ibique sancto amoris complexu matrimonium solemniter contrahitur. Verum in hac distributione magna est capitum trajectio ordinisque perturbatio et confusio.

Planius et germanius cum aliis Canticum dividit in quinque partes, que sunt: *prima*, nuptia Christi cum humanitate per incarnationem, indeque cum Ecclesia hominum fidelium per fidem et charitatem, puta infantia Ecclesie: hanc pertractat ab initio cap. i usque ad vers. 8 cap. ii: « Ecce iste venit saliens in montibus; » *secunda*, Ecclesie propagatio et incrementa: hanc pertractat a vers. 8 cap. ii, usque ad cap. vi, vers. 6: « Que est ista, que ascendit; » *tertia*, Ecclesie plenitudo, ejusque quasi in culmine posite summa exaltatio et perfectio: hanc describit a cap. iii, vers. 6, usque ad cap. iv, vers. 2: « Ego dormio, et cor meum vigilat; » *quarta*, Ecclesie veterascens in senium inclinatio: hanc representat a cap. v, vers. 2, usque ad cap. vi, vers. 3: « Pulchra es, amica mea; » *quinta*, Ecclesie renovatio, et ad summam perfectionem restitutio, ejusque in oculis glorificatio: hanc oculis subjicit a cap. vi, vers. 3, usque ad finem libri.

Infantia Ecclesie fuit ab ortu et predicatione Christi usque ad Pentecosten; adolescentia a Pentecoste usque ad Constantinum imperatorem; virilis aetas tempore Constantini; senium postea cepit, grassantibus arianis, nestorianis, eutychianis, pelagianis. Renovatio fieri coepit est a Basilio, Chrysostomo, Cyrillo, Augustino, Ambrosio, Hieronymo. Continuatur ab eorum suc-

cessoribus continue usque ad finem mundi, qui Ecclesie fidem et sanctitatem contra hereticos, Judeos, Turcas, schismaticos, tyrannos et quolibet persecutores sartum tectum tuerentur, eamque propugnabunt usque ad finem mundi quando in die judicii fiet plena Ecclesie renovatio, consummatio et glorificatio.

Has quinque Ecclesie etates et status dramatice per quinque dramata, sive actus, quasi in scena representat hic Canticorum liber.

In primo dramate inducitur Salomon in Libano monte vicino, eoque amenissimo et fertilissimo obambulans, vel venationi indulgens, incidisse in puellam nobilem, sed more atatis illius pastoritiam, quam ob formam insignem tum corporis, tum animi, ut sponsam sibi despondit; unde nova nupta ad tanti regis nuptias et thalamum aspirans: « Osculetur, inquit, me osculo oris sui; oleum effusum nomen tum; » mox queritur se sole fuscantem, quod a fratribus coacta sit custodem agere in vineis; solatur, amantique eam sponsus Salomon, pollicens ei equitatum Pharaonis, inde ei quasi nove sponsae promittit murenulas et montia; hinc illa ait sponsum sibi esse quasi fasciculum myrrhæ et botrum cypri, narratque se ab eo introductam in cellam vinariam, ubi amoris vino, quasi ebria indormiens, et quasi deliquium passa petit fidei floribus et siliis malis, ac sponsus eam exaltari prohibet, que omnia sunt sponsae teneræ et novellæ, ac infantiam Ecclesie representant. Ecclesia enim nascens, nascente Christo, petit ejus osculum, id est unionem et amplexum patris Verbi incarnationem, in qua ipse fuit quasi oleum salutarum, in circumcissione et passione effusum, ideoque Jesus, id est Salvator, est appellatus; mox ipsa persecutionem passa a Judæis fratribus suis equitata, id est apostolorum armis et presidio a Christo fuit obarmata, ab eoque murenulas legum et consiliorum Evangelicorum, ac fasciculum myrrhæ, id est Christi passionem, et botrum cypri, id est ejusdem resurrectionem, et cellam vinariam, id est institutionem Eucharistie in ultima ejus coma accepit, cujus gustu quasi deliquium passa, floribus sacre Scripture et malis honorum exemplorum stipari se optat, in usque saviter indormiens a Christo exaltari vetatur.

Factum id, cum discipuli ab Ascensione Christi usque ad Pentecosten, in conavulo reclusi toti vacabant orationi, Eucharistie, et jucunde contemplationi, nec Judæi a Christo permitti sunt hanc eorum quietem interrumpere.

*Secundum* drama, quod incipit cap. ii, vers. 6, sponsa a sponso, in mente vere, evocatur in agros et vineas, ut finem proavis, et vineis florentibus uterque pascatur; mox jubet capi velpeccus, que vineas demolientur; subducit se sponsus, sponsa eum anxie requirit in lectulo, et mox a vigilibus, sed frustra; quare, iis relictis, circumiens vineos et plateas tandem ipsaminvent, nec de-

Canticum representatur.

Primo, infantia sponsa.

Representant infantiam Ecclesie sub Christo.

Representant adolescentiam Ecclesie que cepit in Pentecoste.

Tertio, virilis aetas sponsa.

Representant virilem Ecclesiam, que desinit in senium, quæ fuit sub Constantiano.

Quarto, senium sponsa.

mittit, donec introducat eum in domum matris sue. Hec omnia representant adolescentiam Ecclesie, que cepit in Pentecoste, quando apostoli, recepto Spiritu Sancto, coeperunt predicare Evangelium, primo Judæis, deinde gentibus, ac ubique fundare Ecclesias; unde tunc facit, quasi ver Evangelium. Vulpes fuere primi heresiarchæ, scilicet Simon Magus, Ebion, Menander, Basilides, Carpocras, etc., qui Ecclesiam vastaverunt, quibus resistere S. Joannes ceterique apostoli. Ecclesia quaesivit Christum in lectulo, id est in Judæa, ubi quiete vacabat Deo, et a vigilibus, id est a sacerdotibus et scribis, predicando Judæis Evangelium, et Messiam in eis natum ab eis querendo; sed frustra: pauci enim Judæorum in Christum crediderunt; quare, iis relictis, abiit ad gentes totus orbis, ibique, in eorum fide et obedientia Christum invenit, atque Ecclesiam ubique stabilivit, donec ad eam Christum, id est omnes gentes christianas induceret.

*Tertium* drama incipit cap. iii, vers. 6, ubi dicitur sponsa accedere per desertum, sicut virgula fumi ex omnibus aromatis suavem odorem exhalantis; rursus sponsi lectulum ardore sexaginta fortissimos ex Israel. Ferculum item, sive gestamen aureum ejusdem describitur, ac diadema, quo coronatur. Denique sponsae forma celebratur ab oculis columbinis, capillis hederinis, dentibus ovinis, labiis coeneis, collo turrito, uberibus cypræ, etc., per que incolas montium Libani, Amara, Sait et Hermon abicit, evocatur in Sion, quasi in hortum coccolithum, et paradisum nardo, cypro, croco, omnique fructu aromatico abundantem.

Hec omnia adumbrant virilem etatem Ecclesie, quando ex fide omnium gentium velut virgula fumi crevit et ascendit altissime. Lectulus sponsi, id est Christi, est Ecclesia Romana, in qua quasi in lectulo firmæ et jucunde conquiescit. Ferculum est magnificentia Ecclesie Romane, magnificentiam Christi et quintuplex ejus diadema representans. Oculi columbini notant fratres Ecclesie vigilas et sollicitos, capilli Nazareos, sive religiosos, dentes Doctores, labia Docentes, collum Pontifices Romanos, ubera sacerdotes et diaconos. Hi populus Gentium evocatur de Libano, Amara, Sait et Hermon, qui erant montes Gentium, hoc est, evocant eos a gentilismo, ut habitent in Sion, puta ad Ecclesiam Christi, ubi tantum aromaticum, id est virtutum spiritualium, generamant, et suavissimum sanctitatis odorem exhalant. Id factum est sub Constantiano imperatore.

*Quartum* drama incipit cap. v, vers. 2, ubi sponsa dormiens, sponso nocturno rore madido osculum pulsatur, eum eum tardaret aperire, luit hanc tarditatem; nam eum abundantem deinde requirens, a custodibus urbis vulneratur et pallio spoliat. Mox ejus sociæ sponsum quaesituro pertrahit ab ea, quis et qualis sit sponsus? quibus illa

respondet esse candidum et rubicundum, capite aureo, comis nigris, genis aromaticis, labiis liliatis, manibus hyacinthinis, ventre eburneo, curvibus marmorosis.

Hec omnia notant declinationem et senium Ecclesie, cum videlicet per pacem ipsi Constantino, nonnulli ejus præses et fideles dederunt se otio, gula, d. sidie; qua occasione ariani, alique heretici, suis heresibus et blasphemis in Oriente impetere Christi deitatem, vel humanitatem. Quare Christus fidem suam ex Oriente transtulit in Occidentem. Unde Ecclesia orientalis Christum Christique veram fidem requirens a custodibus, id est a principibus et prælatibus hereticis, quales fuere Valens, Huncerus, Dioscorus, Nestorius, lesa et laecra fuit, ac pallio integræ fidei spoliata; quare ejus sociæ, i. e. sanctorum angelorum et hominum anime, ut Christum querant, et ab Occidente in Orientem reducant, querunt in Christum, scilicet ab Ecclesia orientali, qualis sit sponsus; quibus illa respondet eum esse candidum per innocentiam, rubicundum per passionem et patientiam; caput ejus esse aureum per divinitatem, capillos, id est consilia ejus esse nigra, id est fortia, virilia et charitate quasi tosta; genas binas habere aromaticas, id est per misericordiam et justitiam spirare omnem sanctitatem; labia liliata, hoc est eloquia castissima; manus hyacinthinis, id est operationes crebres, et tormentiles, versatilesque ad omne bonum; ventrem eburneum, id est passiones et afflictiones purissimas et fortissimas; erura marmoræ, id est in itinere validissima, quibus per se et Apostolos totum orbem evangelizando obiens illum sibi subjicit.

*Quintum* drama incipit cap. vi, vers. 3, ubi sponsa pulchra, fortis et perfecta describitur, ac quasi castrotrium acies ordinata. Mox sponsus descendit in hortum nucum: sponsa contrahitur propter quadraginta Aminadab; sed sponsus occurrit, utique: « Quid videris in Sulamite, nisi choros castrotrium? » ac rursus ejusdem femora, ubera, collum, oculos, caput, staturam, guttur, etc., depingit et dilaudat. Denique cap. vii, sponsa optat sponsum deducere in domum matris sue, eique intime semperque conjungi. Cui sponsus: « Pone me, ait, ut signavimus super cor tuum, ut signavimus super brachium tuum. » Mox sponsa, sorori sue parvula prospiciere satagens, a sodalibus consilium accipit: « Si maritus est, inquit, adificemus super eum propugnaculo argenteo: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. » Quibus soror ita respondet: « Ego maritus; et uber mea: sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pascua reperiens. » Utriusque deinde sororis vineam, ejusque fructum et pretium describit. Tandem sponsus ultimam sponsæ vocem, votumque postulans audit ab ea: « Fuge, dilecte mi, et assimila caprea hianuloque cervorum super montes aromaticum. »



Hæc omnia representant renovationem Ecclesie factam sæculo Patrum, quo scilicet florere doctores Graeci, S. Basilus, Nazianzenus, Chrysostomus, Cyrillus; et Latini, S. Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Gregorius, eorumque successores, qui illa Ecclesiam ornant et roborant, ut ipsa instar castrorum omnibus hostibus invicta resistat. Quare Christus descendit in horlum nuncum, id est in Ecclesiam ex duobus populis, scilicet Gentibus et Judeis coalitam; hæc turbatur propter quadrigas Aminadab, id est ob conversionem gentilium, vel ob schismata Saracenorum, antipapam, ac impiorum imperatorum et principum. Sed Christus occurrit,isque opponit choros castrorum, id est pontifices, reges et imperatores orthodoxos et bellicosos; item Concilia œcumenica et nationalia; ad hæc academias, quas quasi fidei et pietatis nutrices et propugnatrices in singulis provinciis instituit; insuper ordines religiosos S. Benedicti, Romualdi, Bernardi, Dominici, Ignatii, quasi castra veræ religionis validissima.

Denique sponsa Ecclesia sub finem mundi, completo jam electorum numero, cap. vii, optat cum sponso Christo ire in domum genitricis suæ, id est celestis Jerusalem, ut eo fruatur in æternum; cui sponsus Christus: «Pone, inquit, me ut signaculum super cor tuum,» id est mei memoria et amore cor tuum obsignes; instat enim tibi ultima et acerrima Antichristi persecutio, quam non nisi per meam gratiam et charitatem superare poteris, quia aquæ multe tribulationum non extinguunt charitatem, nec flumina persecutionum obruent illam. Mox Ecclesia gentium sorori suæ parvule, id est Synagogæ Judæorum in fine mundi per Eliam et Christum convertendæ, metuens ab Antichristo et antichristianis, ne Christo in die iudicii displiceat, consilium petit a sodalibus sponsi, id est a discipulis et asseclis Elie qui hoc illi suggerunt: «Si murus est,» g. d. Pars Synagogæ, id est plebis Judæorum, instar muri firmo et constanti est animo: quocirca illam instruamus eloquiis S. Scripturæ, quasi propugnaculis argenteis; pars altera instar ostii est animo exili et versatili: ergo illam compingamus et roboramus sanctis fidelium exemplis, quasi tabulis cedrinis. Occurrit soror ipsa, scilicet Synagoga, atque se satis in fide esse validam: ita enim ab Elia esse corroboratam, ut Antichristo ejusque asseclis fortiter sit restituta. Quocirca utraque hæc Christi vinea, scilicet tam Synagogæ Judæorum, quam Ecclesie gentium, in fine mundi amplissimum dabit fidelium et virtutum omnium fructum, qui mille argenteis, id est maximo pretio aestimetur. Tandem Christus extremam Ecclesie in fine mundi vocem postulans, ab ea hanc accipit: «Fuge, dilectemi,» a terra hæc fœtida, «in montes aromatum,» id est in cœlum, eoque me tecum abripe, ut ibi te per gloriam fruam in æternum.

Porro Cosmas Hortolanus, ut Vetus Testamen-

tum Novo, hoc Canticum Apocalypst harmonice adaptet, censet Canticum describi septem statibus Ecclesie, quos per septem sigilla S. Joannes in Apocalypsi, cap. vi et seq., symbolice representat.

Primo ergo Apocalypsis sigillo equi albi et equitis coronam, arcumque gestantis, representatur Christi incarnatio, prædicatio, gentiumque per apostolos subjectio; idem representatur Canticum, dicens, cap. 1, 8: «Equitalui meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea.»

Secundo Apocalypsis sigillo, per equum rufum representatur status martyrum Ecclesie, qui mox post Christum et apostolos capiti a Nerone, ac duravit usque ad Constantinum Magnum; eundem notat Canticum, cap. 1, 12, dicens: «Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi;» et magis ordinate cap. 11, 12 et 13 dicens: «Tempus putationis adventit, etc., vineæ Iorentis dederunt odorem suum.»

Tertio Apocalypsis sigillo, per equum nigrum representatur secunda Ecclesie persecutio per Arium et hæreticos. Eadem in Canticum representatur per vulpes, cap. 11, 13: «Capite, inquit, nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas;» et magis ordinate cap. 11, 4: «Sicut turris David collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis: mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium.»

Quarto sigillo Apocalypsis, per equum pallidum representantur hypocritæ, vel potius mahometani et Saraceni, qui validissime Ecclesiam oppugnant et etiamnum oppugnant. Unde contra eos dicitur, Cant. 11, 7: «En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel: omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos;» et magis ordinate cap. 11, 9: «Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?» et vers. 11: «Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab,» etc.

Quinto Apocalypsis sigillo aperto prodeunt antiminterfactorum propter verbum Dei, petentes vindictam, audiuntque, ut modicum quiescant. Quietem hanc martyrum Ecclesie representat Canticum, cap. 1, 1, ubi sponsa sponsum in horum invitata colligenda lilia. Et magis ordinate cap. vii, 2: «Dabo tibi, inquit, poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum.»

Sexto Apocalypsis sigillo representatur Antichristi gravissima persecutio. Eandem representat Canticum, cap. 1, 4, dicens: «Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus;» et magis ordinate cap. viii, 6: «Fortis, ait, est ut mors dilectio, dura sicut infernus emulatio, etc. Aquæ multa non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.»

Septimo Apocalypsis sigillo representatur Christi

adventus ad Iudicium, post quem sequetur Ecclesie felicitas et gloria æterna. Idem hic representat Canticum, cap. vi, 12, dicens: «Revertere, revertere, Sulamitis: revertere, revertere ut intueamur te;» et quæ sequuntur usque ad finem libri, et præsertim ultima verba: «Fuge, dilectemi, et assimilare capræ himalæque cervorum super montes aromatum.»

Igitur magna est analogia et similitudo canticorum cum Apocalypsi: primo, in materia, quia utraque describitur ortus, progressus, perfectio, inclinatio, renovatio et glorificatio Ecclesie; secundo, in phrasi et stylo, qui utroque est symbolicus, atque per enigmata et symbola Ecclesie

sacramenta obtegit et obvelat; tertio, in modo: sicut enim Apocal. cap. vii, a primis quinque sigillis ortum et progressum Ecclesie strictim significantibus subito, vers. 12, sigillo sexto salit ad tempora novissima, illaque fuse proseguitur usque ad cap. xv, puta tempora Elie et Antichristi: sic prorsus idem facit Salomon in Canticis, ut ostendam cap. vii, 1. Quarto, in fine, sicut enim Apocalypsis clauditur descriptione creatis Jerusalem, quasi sponse Christi felicissimæ: sic et Canticum. Unde noster Aleazar in allusionibus ad Apocalypsim toto lib. III Canticum explicat, ut ostendat eorum cum Apocalypsi affinitatem et similitudinem.

Analozia  
Canticum  
cum  
Apocalypsi

Crat.  
can. 4.  
paulip.  
si.